

«...έν έπιγνώσει ύμνουντας Σε...»

Θεολογικές Προϋποθέσεις για τήν Ίερά Ψαλμωδία στήν Όρθόδοξη Λατρεία

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΑΡΙΑ. ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗΣ

- Άναπληρωτής Καθηγητής «Βυζαντινής Έκκλησιαστικής Μουσικής» (Άνωτάτη Έκκλησιαστική Άκαδημία Άθηνών), Έλλάδα - Διευθυντής Τομέα Ψαλτικής Τέχνης και Μουσικολογίας (Άκαδημία Θεολογικών Σπουδών Βόλου), Έλλάδα

kxkaragounis8@gmail.com - www.tomeaspsaltikis.gr

<https://www.facebook.com/tomeaspsaltikisvolos/>

Περίληψη. Ποιό είναι τὸ περιεχόμενο τοῦ ὄρου Ψαλμωδία στήν Όρθόδοξη θεολογία καὶ λατρεία; Ἡ βιωματική (συμ-)μετοχή σὲ αὐτή ἢ ἔστω ἢ ἀπλή (ἀλλά, πάντως, βιωματική) ἀκρόαση αὐτῆς εἶναι ἀπροϋπόθετες; Ποιές πρακτικές, ἠθικές, δογματικές καὶ ἐν γένει θεολογικές προϋποθέσεις ἀπαιτοῦνται, σύμφωνα μὲ τὴν εὐαγγελική καὶ πατερική παράδοση, προκειμένου ἢ Ψαλμωδία τοῦ πιστοῦ καὶ τῆς Κοινότητος νὰ εἶναι εὐάρεστη στὸν Κύριο; Σὲ ποιό βαθμὸ εἶναι ἐφικτὴ ἢ μὲ «ἐπίγνωση» ἀνύμνηση τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ πὼς καλλιιεργεῖται ἢ ἐπιτυγχάνεται ἢ «ἐπίγνωση» αὐτή; Εἶναι διαδικασία νοητική καὶ γνωσιολογική ἢ βιωματική καὶ ἐμπειρική; Τί θεολογοῦν οἱ Πατέρες γιὰ τὴν ἀνευ ἐπιγνώσεως Ψαλμωδία καὶ πὼς ἐπιτιμοῦν ὅσους ἀνεπιγνώστως προσφέρουν προσευχή καὶ λατρεία στὸν Κύριο διὰ τῆς Ψαλμωδίας;.

Α΄. Η ΕΠΙΓΝΩΣΗ ΩΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ

Προϋπόθεση α΄: Ἐπίγνωση τοῦ περιεχομένου τοῦ ὄρου Ψαλμωδία στήν Όρθόδοξη θεολογία καὶ λατρεία

Σεβασμιώτατε, πατέρες καὶ ἀδελφοί, τὸ θέμα τῆς ἀνακοινώσεώς μου ἀφορᾷ στήν «ἐπίγνωση» ὡς προϋπόθεση τῆς ἱερᾶς Ψαλμωδίας. Ἐντούτοις, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ἐπιτρέψτε μου, παρακαλῶ, νὰ καταθέσω τὴν ἀποψη, ὅτι γιὰ νὰ ἀποκτήσουμε τὴν ἐπίγνωση ὡς προϋπόθεση τῆς Ψαλμωδίας, πρέπει πρωτίστως νὰ γνωρίζουμε, τί εἶναι Ψαλμωδία. Εἴμαστε βέβαιοι, ὅτι ἔχουμε ἐπίγνωση τί δηλώνει καὶ τί περιλαμβάνει ὁ ὄρος; Ἡ οὐσιαστικὴ γνώση τῆς ὄντολογίας τῆς Ψαλμωδίας, δηλαδή, τοῦ τί, στήν πραγματικότητα, εἶναι Ψαλμωδία τῆς Όρθόδοξης λατρευτικῆς πράξεως, εἶναι προϋπόθεση ὅλων ὅσων θὰ ἀκολουθήσουν.

Σὲ μία ἐργασία μου μὲ τίτλο, «Τὸ “Όλον” καὶ τὰ “ἐπιμέρους” στήν Ψαλτική», τὴν ὁποία παρουσίασα στὸ 2ο Ἱεροψαλτικὸ Συνέδριο Κρήτης στὰ Χανιά, τὸν Δεκέμβριο τοῦ 2016¹, προσπαθῶντας νὰ ἀπαντήσω στὸ ἐρώτημα, ποιά εἶναι τὰ «ἐπιμέρους» στοιχεῖα, ποὺ συνθέτουν τὸ «ὄλον» στήν Ψαλμωδία, ἔδωσα ἕναν ὀρισμὸ ἢ καλύτερα μία περιγραφή τοῦ περιεχομένου τῆς Ψαλμωδίας, ὅπως ἢ οὐδενία μου τὴν κατανοεῖ. Ἐπιτρέψτε μου, παρακαλῶ, νὰ μεταφέρω μερικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἀνακοίνωση:

¹ 2ο Ἱεροψαλτικὸ Συνέδριο Κρήτης, «Ἡ Ψαλτικὴ Τέχνη στὴ Σύγχρονη Ἐκκλησιαστικὴ καὶ Κοινωνικὴ Πραγματικότητα», Χανιά, 2 - 4 Δεκεμβρίου 2016, τὰ Πρακτικά τοῦ ὁποίου ἐκδόθηκαν στὸ Ἐπίσημο Δελτίο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης «Ἀπόστολος Τίτος», περίοδος Γ΄, τεῦχος 37, Σεπτέμβριος 2018, σελ. 245 - 266.

«Οἱ ὄροι Ψαλτικῆ Τέχνης καὶ Ψαλμωδία... πρέπει νὰ διαφοροποιῶνται. Ἡ Ψαλτικὴ Τέχνη ὡς ὄρος εἶναι στενότερος σὲ σχέση μετὰ τὴν Ψαλμωδία καὶ δηλώνει τὸ ἐκκλησιαστικὸ μέλος (= ἄσμα), ὅπως αὐτὸ ἐξελίχθηκε καὶ διαμορφώθηκε στὸ πέρασμα τῶν αἰῶνων ὑπὸ συγκεκριμένο κάθε φορά θεωρητικὸ καὶ σημειογραφικὸ ὑπόβαθρο. Ἡ Ψαλμωδία, ὅμως, ὡς ὄρος εἶναι εὐρύτερος. Μπορεῖ νὰ δηλώνει ἓνα φάσμα δεδομένων, ἀπὸ τὴν «κατὰ μόνας» ἢ «ἐν τοῖς κελλίοις» στιχολόγησι, ἄνευ μέλους, (ἀπλή ἀνάγνωσι) τῶν Ψαλμῶν ὡς ἀτομικὴ προσευχὴ -ὅπως πρὸ πολλοῦ ἔχει ἀποδείξει ὁ καθηγητὴς Ἀθανάσιος Βουρλίης στὸ ἔργο του, *“Οἱ περὶ Ψαλμωδίας πληροφορίες τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης (Θεολογικὴ καὶ Μουσικολογικὴ Μελέτη)”*²-, ἕως τὴν τέλεση ὁλόκληρων Ἀκολουθιῶν καὶ Μυστηρίων ἀπὸ σύσσωμη τὴν ἐκκλησιαστικὴ Κοινότητα, με ὅ,τι αὐτὴ ἢ τέλεση περιλαμβάνει καὶ συνεπάγεται.»³

Εὐθύς ἀμέσως βλέπουμε ὅτι ἡ Ψαλμωδία ἀναφέρεται καὶ στὰ δύο εἶδη προσευχτικῆς Λατρείας τῆς Ἐκκλησίας μας: Α΄. Στὴν ἀτομικὴ προσευχὴ καὶ Β΄. στὴν κοινὴ, ὁμαδικὴ Λατρεία τῆς ἱερᾶς Κοινότητος, κυρίως ἐντὸς τοῦ Ναοῦ, ἀλλὰ σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ.

Α΄. Ἡ Ψαλμωδία στὴν ἀτομικὴ προσευχὴ δηλώνει τὴν «κατὰ μόνας», «ἐν τοῖς κελλίοις» ἢ «ἐν τοῖς ταμείοις», στιχολόγησι, ἄνευ μέλους (ἀπλή ἀνάγνωσι) τῶν Ψαλμῶν καὶ, κατ' ἐπέκτασι, τὴν ἀνάγνωσι τῶν καθ' ἡμέρα τακτικῶν καὶ περιστάσιακῶν ἢ ἐκτάκτων ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, ἐκείνων οἱ ὁποῖες δύνανται νὰ ἀναγινώσκονται ἄνευ συμμετοχῆς ἱερέως.

Β΄. Ἡ Ψαλμωδία στὴν κοινὴ, ὁμαδικὴ Λατρεία ἀναφέρεται τὴν τέλεσι ὁλόκληρων Ἀκολουθιῶν καὶ Μυστηρίων ἀπὸ σύσσωμη τὴν ἱερὰ Κοινότητα, με ὅ,τι αὐτὴ ἢ τέλεσι περιλαμβάνει καὶ συνεπάγεται, δηλαδή:

α΄. Τὸ τυπικὸ τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, πού ἀφορᾷ στὴν τάξι καὶ στὴν σειρὰ τῶν ψαλλομένων καὶ τελετουργομένων κατὰ τὴν τέλεσι αὐτῶν.

β΄. Τὸ τελετουργικὸ τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, πού ἀφορᾷ στὴς ἱεροπραξίες καὶ τελετουργικὰς πράξεις, εὐλογήσεις, κινήσεις, εἰσόδους καὶ ἐξόδους, λιτανεύσεις καὶ ὄλο τὸ “ἔργο” τοῦ ἱεροῦ κλήρου καὶ τῶν ψαλλτῶν κατὰ τὴν τέλεσι αὐτῶν.

γ΄. Τὴν θυμίασι καὶ τὴν κωδωνοκρουσία ὡς ἡχητικὸ “ἔδαφος” (τὸ λεγόμενον “μουσικὸ χαλί” ἢ, ξενικῶς, background) τοῦ τελετουργικοῦ γίνεσθαι.

δ΄. Τὴν ἐμμελῆ ἀνάγνωσι Ψαλμῶν, Προφητειῶν ἢ ἄλλων προσευχῶν.

ε΄. Τὴν μυστικῶς ἀνάγνωσι (ἐκφώνως, πάντοτε) τῶν (ἀρχ-)ἱερατικῶν εὐχῶν.

ς΄. Τὴν ἐμμελῆ ἀπαγγελία Ἀποστολικῶν ἢ Εὐαγγελικῶν Περικοπῶν καὶ εἰδικῶν εὐχῶν ὅπως, π.χ., τὸ *Ἄσπιλε, ἀμόλυντε...*, τὸ *Καὶ δὸς ἡμῖν, Δέσποτα...*, κ.τ.δ.).

ζ΄. Τὴν ἐμμελῆ ἐκφώνησι δεήσεων, συναπτῶν, εἰρηρικῶν, πληρωτικῶν ἢ τῶν ἀκροτελευτικῶν τῶν (ἀρχ-)ἱερατικῶν εὐχῶν καὶ τὰ ὅμοια.

η΄. Τὴν Ψαλτικὴ Τέχνη ὡς μουσικὴ ἀπόδοσι τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων,

θ΄. Τὸ κανονάρχημα, τὸν ἄριστο τύπο καὶ ἔμπρακτι ἐφαρμογὴ τῆς ἀρετῆς τῆς ὑπακοῆς στὴν Ψαλτικὴ Τέχνη.

ι΄. Τὸ ἰσοκράτημα, ὡς τύπο καὶ ὑπενθύμισι ἐκείνου τοῦ, *Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου Θεοῦ*, τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ καὶ ὡς ὑπόμνησι τῆς ἀναγκαιότητος γιὰ σταθερὰ στάσι καὶ ἐμμονὴ στὴν ὀρθοδοξία καὶ ὀρθοπραξία τοῦ Εὐαγγελίου.

ια΄. Αὐτὴν καθουτὴν τὴν ἱεροψαλτικὴν στάσι καὶ κίνησι ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Ἀναλογείου, ὅχι αὐτὴ πού ἀφορᾷ στὸ τελετουργικὸ τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν (π.χ. ψαλτικὴ συνοδεία λιτανεύσεων), ἀλλὰ τὴς παρακελευσματικῆς καὶ προτρεπτικῆς πρὸς τὸ ἐκκλησίασμα, διδακτικῆς κατ' οὐσίαν, κινήσεις τοῦ ἱεροψάλτου, ὅπως εἶναι ἡ τύπωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τὸ ἀνεβοκατάβασμα στὸ ψαλτικὸ στασίδιον, οἱ μικρῆς ἢ μεγάλης Μετάνοιες, ἡ ἀφαίρεσι ἢ ἐπανατοποθέτησι τοῦ καλπακίου καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα πρέπει ἀπαρεγκλίτως νὰ προσέχονται καὶ νὰ τηροῦνται ἀπὸ τοὺς ἱεροψάλτες κατὰ τὴς λατρευτικῆς πράξεις.

ιβ΄. Τέλος, τὴν μετὰ προσοχῆς καὶ συγκεντρώσεως προσευχῆ, ὥστε ὄλος ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου, αὐτὸ τὸ “εἶναι” του, νὰ καθίσταται ἀδιάλειπτος καὶ ἀκατάπαυστος Ψαλμωδία πρὸς τὸν Κύριο καὶ διὰ τὸν Κύριο.

² Στὸ βιβλίον τοῦ *Θέματα Ἱερᾶς Ψαλμωδίας*, τεῦχος Α΄, Ἀθήνα 2000, σελ. 15 - 17.

³ Κων/νου Χαριλ. Καραγκούνη, «Τὸ “Ὀλον” καὶ τὰ “ἐπιμέρους” στὴν Ψαλτικὴ», ὁ.π., στὴν ἐνότητα: *“Ὀλον” ἢ Ψαλμωδία ὡς λατρευτικὸν βίωμα, “ἐπιμέρους” τὰ συστατικὰ τῆς Ψαλμωδίας στὴν λατρευτικὴν πράξι», σελ. 262.*

“Όλα τὰ ἀνωτέρω ἴσως καὶ ἄλλα ἀκόμη- ἀποτελοῦν τὰ “ἐπιμέρους” στοιχεῖα τῆς Ψαλμωδίας ὡς “ὅλον”, ὡς τὸ μόνο, διὰ βίου, καθημερινὸ ἐν ἑσπέρα καὶ πρωὶ καὶ μεσημβρία καὶ παντὶ καιρῷ ἔργο τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ γῆς (ὡς θυμηθοῦμε στὸν Προϊμακὸ Ψαλμὸ (ργ΄) τοῦ Ἑσπερινοῦ τὸν ἐκπληκτικὸ στίχο, *Ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ -ὄχι, ἐπὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ- καὶ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ -ὄχι, ἐπὶ τὰς ἐργασίας αὐτοῦ- ἕως ἑσπέρας*), ὅταν ὅλες οἱ ὑπόλοιπες μέριμνες τῆς ὑπάρξεώς του, στὴν πραγματικότητα, ἀποτελοῦν πάρεργα.»⁴

Εἶναι σαφές, ὅτι θεωρῶ ὅτι ἡ ἐπίγνωση τοῦ περιεχομένου τοῦ ὄρου «Ψαλμωδία» ἀποτελεῖ θεμελιώδη προϋπόθεση γιὰ τὰ περαιτέρω.

Προϋπόθεση β΄: Ἐπίγνωση γιὰ τὸ ἐνώπιον Ποίου ἰστάμεθα ψάλλοντες

Τὸ Κοντάκιο τῶν Θεοφανείων: *Ἐπεφάνης σήμερον τῇ οἰκουμένη, καὶ τὸ φῶς Σου, Κύριε, ἐσημειώθη ἐφ’ ἡμᾶς, ἐν ἐπιγνώσει ὑμνοῦντάς Σε...*, ἀπὸ τὸ ὁποῖο τὸ παρὸν Συνέδριο ἔχει δανεισθεῖ τὸ σύνθημα τῆς θεματικῆς του, ἔρχεται νὰ μᾶς ὑπενθυμίσει, ὅτι ὁ Κύριος φανερώνεται καὶ χαρίζει τὸ Φῶς τῶν ἀκτίστων Ἐνεργειῶν του μόνο σὲ ὄσους τὸν ὑμνοῦν μὲ ἐπίγνωση. Ὅσοι ἀναγνωρίζουν τὸ «μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον», ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς «ἐφανερώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν Πνεύματι, ὥφθη ἀγγέλοις, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήφθη ἐν δόξῃ»⁵, ἔχουν κάνει ἴσως τὸ πρῶτο βῆμα ἐπιγνώσεως. Ὅταν συνειδητοποιεῖ κανεὶς, ὅτι Αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς, ὁ «συναλιζόμενος» καθημερινὰ μὲ τοὺς μαθητὲς Του⁶ καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἡμερῶν Του, εἶναι ὁ Δημιουργὸς τῆς Κτίσεως τῆς Π.Δ. καὶ Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρόκειται, ἀδιαψεύστως, νὰ ἐπιστρέψει ὡς Κριτὴς τῆς οἰκουμένης κατὰ τὰ Ἔσχατα, τότε αὐτὸς μὲν κάνει ἄλλο ἓνα βῆμα πρὸς τὴν ἐπίγνωση, ὁ δὲ Κύριος ἀποκαλύπτεται ἔτι περισσότερο.

Θὰ μακρηγορήσω λίγο ἀκόμη ἐδῶ. Ἄς μου ἐπιτραπῇ, παρακαλῶ, νὰ ὑπενθυμίσω ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ἄρθρο «Ὅποῖον Κελαδῶσιν», πὺ δημοσίευσε στὴν ἱεροψαλτικὴ ἐφημερίδα «Φόρμιγξ» τοῦ Κωνσταντίνου Ψάχου, τὴν ἀ΄ Ὀκτωβρίου τοῦ 1901, ὁ ἅγιος τῆς λογοτεχνίας μας, ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης: Σχολιάζοντας τὸν στίχο τοῦ ἀρχαίου Πινδάρου, «Ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι, τίνα Θεόν, τίν’ ἥρωα, τίν’ ἀνδρα κελαδήσομεν;», γράφει:

«... Ὁ μέγιστος λυρικός τῆς ἀρχαιότητος, διὰ τῆς ἀνωτέρω ἐπικλήσεως, οἰονεὶ προφητεύει. Ἡ δὲ πρόρρησις του πληροῦται εἰς ὕμνους τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας. Διότι, τίς ἄλλος εἶνε ἀληθὴς Θεός, τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ κελαδῶσιν οἱ ὕμνοι, εἰμὴ ὁ Χριστός; Καὶ τίς ἥρωας εἶνε μεγαλείτερος τοῦ Χριστοῦ, τοῦ πατάξαντος τὸν ἀρχέκακον ἐχθρόν, καὶ νικῆσαντος διὰ τοῦ Σταυροῦ τὸν θάνατον; Καὶ τίς εἶνε ἀνὴρ, τίς ἄνθρωπος ἀληθέστερος ἀπὸ τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου, "ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφῇ δούλου λαβῶν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος;". Διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἄρα μουσικῆς, οἱ ὕμνοι, οἱ ἀναξιφόρμιγγες τοῦ Πινδάρου, ὑμνοῦσι τὸν ἀληθὴ Θεόν, ἥρωα καὶ ἀνδρα, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Θεραπεύεται δὲ καὶ ἡ ἀμηχανία τοῦ Πινδάρου, ὡς καὶ παντὸς ψάλτου ἢ ποιητοῦ, εὐρίσκοντος, εἰς ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ἠνωμένας τὰς τρεῖς ιδιότητες: τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἥρωος καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Τοιοῦτος Θεός, ἥρωας καὶ ἄνθρωπος οὐδεὶς ἄλλος ὑπάρχει εἰμὴ ὁ Ἰησοῦς Χριστός.»⁷

Ὅποια διατύπωση ἐπιγνώσεως!

Β΄. ΕΠΙΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΨΑΛΜΩΔΙΑΣ

1. Προϋποθέσεις στὴν ἀτομικὴ «κατὰ μόνους» Ψαλμωδία: Ἐὰν ὁ προσδιορισμὸς τοῦ περιεχομένου τῆς Ψαλμωδίας ἐγίνε ἀντιληπτός, καὶ μπορούμε νὰ συζητοῦμε γιὰ ἐπίγνωση τοῦ τί εἶναι Ψαλμωδία, τότε μπορούμε νὰ περάσουμε στὴν ἐπίγνωση τῶν προϋποθέσεων γιὰ τὴν ἄσκηση αὐτῆς καί, συγκεκριμένα, στὶς γενικότερες πρακτικὲς, ἠθικὲς,

⁴ Κων/νου Χαριλ. Καραγκούνη, ὁ.π., σελ. 262 - 263.

⁵ Α΄ Τιμόθ., γ΄ 16.

⁶ Πράξεις, α΄ 4.

⁷ Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη, «Ὅποῖον Κελαδῶσιν!», *Φόρμιγξ*, ἔτος Α΄, φύλλο 1, 1.10.1901, σελ. 2.

δογματικές και έν γενεί θεολογικές προϋποθέσεις που απαιτούνται, σύμφωνα με την ευαγγελική και πατερική παράδοση, προκειμένου η Ψαλμωδία του πιστού να είναι εύαρεστη στον Κύριο· και πρώτα - πρώτα στην άτομική, στην «κατά μόνας» Ψαλμωδία.

Είπαμε νωρίτερα, ότι Ψαλμωδία είναι πρώτον η «κατά μόνας», «έν τοῖς κελλίοις» ή «έν τοῖς ταμείοις» στιχολόγηση τῶν Ψαλμῶν, ἄνευ μέλους, με ἄπλη ἀνάγνωση, ὡς ἀτομική προσευχή καί, κατ' ἐπέκταση, ἡ ἀνάγνωση τῶν καθ' ἡμέραν τακτικῶν ἢ περιστασιακῶν - ἐκτάκτων ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, ἐκείνων οἱ ὁποῖες δύνανται νά ἀναγινώσκονται ἄνευ συμμετοχῆς ἱερέως. Αὐτή ἡ διαδικακασία ἀπαιτεῖ προϋποθέσεις; Τὴν ἀπάντηση μᾶς δίνουν τὰ ἴδια τὰ ἱερά κείμενα:.

Προϋπόθεση γ': Ἡ πρώτη ἀναπνοὴ τῆς ἡμέρας ἀφιερωμένη στὴν Ψαλμωδία

Στὴν συνήθη Πρωινή Προσευχή, τὴν ὁποία διαβάζουν οἱ πιστοὶ ἀμέσως μετὰ τὴν ἔγερση ἀπὸ τὸν νυκτερινὸ ὕπνο, τὸ πρῶτο τροπάριο λέγει: *Ἐξεγερθέντες τοῦ ὕπνου προσπίπτομεν σοί, Ἀγαθέ, καὶ τὸν Ἀγγέλων τὸν ὕμνον βοῶμεν σοι, Δυνατέ. Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος εἶ ὁ Θεός...* Ποιὰ εἶναι ἐδῶ ἡ προϋπόθεση; Νὰ προσφέρει ὁ πιστὸς στὸν Κύριο τὴν πρώτη ἀναπνοὴ τῆς ἡμέρας, τὴν πρώτη λαλιά τῆς ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνύμνηση τοῦ Τρισαγίου ὕμνου, τὴν πρώτη κίνηση τῶν μελῶν του κατὰ τὴ νέα ἡμέρα μετὰ τὴν πρόσπτωση στὰ γόνατα καὶ ἔτσι, γονατιστός, νὰ ψάλλει τὸ Πανάγιο Ὄνομα τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὁ Κύριος ζητᾶ καὶ ἀγιάζει τὰ πρωτότοκα τοῦ λαοῦ Του, «ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους», ἐπειδὴ φιλοτιμεῖται νὰ τοῦ προσφέρονται τὰ πρωτογεννήματα τοῦ ἀνθρώπινου κόπου καὶ μόχθου, γι' αὐτὸ ζητᾶ καὶ ἡ πρώτη ἀνάσα τῶν πιστῶν νὰ ἀξιοποιεῖται καὶ νὰ τοῦ προσφέρεται διὰ τῆς ἱεράς Ψαλμωδίας. Ὅπως ὁ Κύριος ἐκάθησε ἐπὶ πώλου ὄνου, στὸν ὁποῖο κανεὶς ἄλλος δὲν εἶχε στὸ παρελθὸν ἀνεβεῖ, οὔτε μετέπειτα ἀνέβηκε· ὅπως ὁ Κύριος ἐτέθη ἐπὶ καινοῦ - κενοῦ μνημείου, ὅπου οὐδεὶς ἄλλος ἐτάφη πρὸ καὶ μετὰ ἀπὸ Ἐκεῖνον· ὅπως ὁ Κύριος «κατώκησε» σὲ μήτρα πρὸ καὶ μετὰ τόκον ἀδιάρρηκτη· ἔτσι ἀρέσκειται στὴν καθημερινὴ προσφορά τοῦ πρώτου παλμοῦ τῶν φωνητικῶν μας χορδῶν καὶ τῆς πρώτης κρούσεως τῶν χειλέων μας στὴν Χάρη Του μετὰ ἕναν ὕμνο, τὸν ὁποῖο ὁ ἀνευδὴς Κύριος, βεβαίως, δὲν χρειάζεται, ἀλλὰ διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ μικρὸς ἄνθρωπος βραβεύεται.

Προϋπόθεση δ': Ἡ Ψαλμωδία νὰ ἀποτελεῖ μέσον ὀρθῆς καὶ σαφοῦς διατυπώσεως τοῦ δόγματος

Πρέπει, ὁμως, ἡ Ψαλμωδία νὰ προσφέρεται μετὰ ὀρθὸ τρόπο, νὰ ἀποτελεῖ μέσον ὀρθῆς καὶ σαφοῦς διατυπώσεως τοῦ δόγματος (έν προκειμένῳ, μετὰ τὴν ἀκριβῆ ἔκφραση τοῦ Τριαδολογικοῦ δόγματος). Κάτι τέτοιο, πάντως, δὲν εἶναι εὐκόλο γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Πῶς νὰ κατανοήσει καὶ πῶς νὰ περιγράψει τὴν πίστη χωρὶς τὴν φώτιση τοῦ Κυρίου; Γι' αὐτό...

Προϋπόθεση ε': Ὁ μικρὸς ἄνθρωπος νὰ ἔχει ἐπίγνωση, ὅτι «ἄνευ Ἐκεῖνου οὐ δύναται ποιεῖν οὐδέν»

...πέμπτη προϋπόθεση εἶναι ὁ μικρὸς ἄνθρωπος νὰ ἔχει ἐπίγνωση ὅτι «ἄνευ Ἐκεῖνου οὐ δύναται ποιεῖν οὐδέν», οὔτε νὰ θεολογεῖ, οὔτε κἂν νὰ ψάλλει, καὶ ὅτι ἂν ὁ Κύριος δὲν προστρέξει ἀρωγὸς στὴν προσπάθεια τοῦ πιστοῦ γιὰ ὀρθὴ ἀνύμνησή Του, ὁ ὕμνος του θὰ εἶναι ἀτελής, ἀπνευματίστος, ὡς ἐκ τούτου, μὴ εύαρεστος στὸν Κύριο, ἴσως καὶ ἐφάμαρτος. Ὁ Κύριος πρέπει νὰ φωτίσει τὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιά, Αὐτὸς πρέπει νὰ ἀνοίξει τὰ χεῖλη, ἐφόσον Αὐτὸς φροντίζει καὶ νὰ ἐγείρεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν νυκτερινὸ ὕπνο του. Γι' αὐτὸ ὁ πιστὸς ἐγειρόμενος ἀμέσως ἱκετεύει μετὰ τὸ δεύτερο τροπάριο τῆς Πρωινής Προσευχῆς: *Τῆς κλίνης καὶ τοῦ ὕπνου ἐξεγείρας με, Κύριε, τὸν νοῦν μου φώτισον, καὶ τὴν καρδίαν καὶ τὰ χεῖλη μου ἀνοίξον, εἰς τὸ ὑμνεῖν Σε, Ἁγία Τριάς. Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος εἶ ὁ Θεός...*

Προϋπόθεση ς': Φόβος τοῦ ἐρχομένου Θεοῦ - Κριτοῦ

Φθάνοντας κανεὶς στὴν ἐπίγνωση ἐνώπιον Ποίου ἴσταται ψάλλων, ὅπως τὸ εἶπαμε νωρίτερα, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ διακατέχεται ἀπὸ φόβο καὶ τρόμο, ὅπως τὰ ἐξαπτέρυγα Σεραφεῖμ, τὰ Ὅποια μετὰ τρόμο κατακαλύπτουν τὸ πρόσωπό τους στὴ θέα τῶν Ἐνεργειῶν τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ πιστὸς συνεχίζει στὴν Πρωινή Προσευχή του,

Ἀθρόον ὁ Κριτὴς ἐπελεύσεται, καὶ ἐκάστου αἱ πράξεις γυμνωθήσονται. Ἀλλὰ φόβω κράξομεν... Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος εἶ ὁ Θεός... Πέμπτη προϋπόθεση, λοιπόν, γιὰ τὴν Ψαλμωδία εἶναι ὁ φόβος τοῦ ἐρχομένου Θεοῦ - Κριτοῦ. Τὸ λέγει, ἄλλωστε, καὶ τὸ ποιηματάκι τῆς μεταβυζαντινῆς μουσικῆς προπαιδείας: Ὁ θέλων μουσικὴν μαθεῖν καὶ θέλων ἐπαινεῖσθαι... θέλει καλὸν σωφρονισμόν καὶ φόβον τοῦ Κυρίου. Τότε νὰ μάθῃ ὁ μαθητὴς καὶ τέλειος νὰ γένη. Ἔχει καὶ ἄλλες πολὺ ἐνδιαφέρουσες προϋποθέσεις τὸ ποιηματάκι αὐτό, ἀλλὰ δὲν μποροῦμε νὰ ἀναφερθοῦμε ἰδιαίτερα.

Εἴπαμε προηγουμένως, ὅτι ὁ πιστὸς ἀναμένει ἀπὸ τὸν Κύριο νὰ τοῦ «ἀνοίξει τὸ στόμα». Θὰ παραμείνω στὰ κείμενα τῆς Πρωινῆς Προσευχῆς, διότι εἶναι τόσο ἐντυπωσιακὸ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ ἄρτι ἐγερθεὶς ἐκ τοῦ ὕπνου πιστὸς δὲν ζητᾷ τίποτε βιωτικὸ ἀπὸ τὸν Κύριο στὴν Πρωινὴ Προσευχὴ του. Ἴσως θὰ σκεφτόμασταν, ὅτι θὰ μπορούσε νὰ ζητᾷ εὐδόωση τῆς ἡμέρας, τῆς ἐργασίας του, ὑγεία καὶ ἀσφάλεια σωματικὴ «εἰς τὰς εἰσόδους καὶ ἐξόδους του» - ἄντε καὶ λίγο ἀσφάλεια πνευματικῆ-, εὐλογία τῶν οἰκείων προσώπων, αἴσια ἐπιστροφή στὴν οἰκία του τὸ βράδυ κ.τ.δ., ἐντούτοις, καὶ στὶς τρεῖς Εὐχὲς τῆς Πρωινῆς Προσευχῆς τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν καθοδηγεῖται νὰ ζητήσῃ ὁ πιστός. Ἀντιθέτως, σὲ ὅλες - ὅπως καὶ στὰ τρία Τριαδικὰ τροπάρια, ποὺ ἔχω ἤδη ἀναφέρει- πάγιο αἴτημα τοῦ πιστοῦ εἶναι ἡ ἀξίωσή του γιὰ ἀνύμνηση τοῦ Κυρίου. Ἐδῶ διατυπώνονται ἐντυπωσιακότατες προϋποθέσεις: Διαβάζω τὸ σχετικὸ ἀπόσπασμα τῆς πρώτης Εὐχῆς -εὐχαριστήριος μεθ' ἱκεσίας- καὶ σχολιάζω ἐπὶ τόπου:

Προϋπόθεση ζ': Σκοπὸς τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου ἢ ἀκατάπαυστος δοξολόγησι τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ

Ἐκ τοῦ ὕπνου ἐξανιστάμενος, εὐχαριστῶ Σοί, Ἁγία Τριάς... (κ.λπ.), ὅτι διὰ τὴν πολλὴν Σου ἀγαθότητα καὶ μακροθυμίαν... ἤγειράς με, εἰς τὸ ὀρθρῖσαι καὶ δοξολογήσαι τὸ κράτος Σου... Ὡστε, λοιπόν, δὲν ξυπνᾶμε γιὰ νὰ πᾶμε στὶς δουλειές μας, ἀλλὰ γιὰ νὰ «ὀρθρῖσουμε» καὶ νὰ δοξολογήσουμε τὴν Ἁγία Τριάδα; Ἀλλωστε, ὁ σκοπὸς ὅλου τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἀκατάπαυστος δοξολόγησι τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ.

Προϋπόθεση η': Νὰ ψάλλουμε με ἐξομολογητικὴ διάθεση

Καὶ ἐφόσον αὐτὸ καθίσταται σκοπὸς τῆς ἡμέρας (ἄρα σκοπὸς ὅλου τοῦ βίου μας), τί ζητοῦμε στὴν Εὐχή; *Καὶ νῦν φώτισόν μου τὰ ὄμματα τῆς διανοίας, ἀνοιξόν μου τὸ στόμα, τοῦ μελετᾶν τὰ λόγια Σου, καὶ συνιέναι τὰς ἐντολάς Σου, καὶ ποιεῖν τὸ θέλημά Σου, καὶ ψάλλειν Σοί ἐν ἐξομολογήσει καρδίας, καὶ ἀνυμνεῖν τὸ πανάγιον ὄνομά Σου... Ζητοῦμε, δηλαδή,*

α) φωτισμὸ τῶν διανοητικῶν μας ὀφθαλμῶν (φυσικά, διότι ἡ Λατρεία τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ εἶναι «λογικὴ» λατρεία) καὶ β) νὰ ἀνοίξει ὁ Κύριος τὸ στόμα μας. Μὲ αὐτὲς τὶς δύο δωρεές - ἐφόδια ἐπιδιώκουμε πέντε πράγματα καὶ προσευχόμεσθε γι' αὐτά:

α) Νὰ μελετοῦμε τὸν λόγο / Λόγο τοῦ Κυρίου,
β) νὰ καταλαβαίνουμε ὅ,τι μελετοῦμε (τὸ «συνιέναι τὰς ἐντολάς»),
γ) νὰ πραγματωνοῦμε ὅ,τι διαβάσαμε καὶ κατανοήσαμε (τὸ «ποιεῖν τὸ θέλημά Του»),
δ) νὰ ψάλλουμε με ἐξομολογητικὴ διάθεση τῆς καρδιάς, δηλαδή, νὰ ψάλλουμε ἀναγνωρίζοντας τὸ ἄφατο μεγαλεῖο τοῦ Κυρίου ἔναντι τῆς δικῆς μας ἀπερίγραπτης οὐδενίας, καὶ ε) νὰ ἀνυμνοῦμε τὸ ὄνομά Του. Ποιὸ εἶναι αὐτὸ τὸ ὄνομα; Αὐτὸ ποὺ ὁ σαρκωθεὶς Υἱὸς ἐφάνερωσε στοὺς ἀνθρώπους (Ἐκεῖνος εἶπε, «ἐφάνερωσα τὸ ὄνομά Σου τοῖς ἀνθρώποις»), ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ ὄνομα «τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»⁸. Δὲν εἶναι συγκλονιστικὸ, ὅτι τὰ δύο ἀπὸ τὰ πέντε αἰτήματά μας ἀφοροῦν τὴν Ψαλμωδία; Ἰδοῦ, λοιπόν, ἡ ὀγδόη (η') προϋπόθεσι: Νὰ ψάλλουμε με ἐξομολογητικὴ διάθεση.

Προϋποθέσεις θ' - ι': Ψαλμωδία με ταπείνωση - Ψαλμωδία με καθαρὴ καρδιά

Πηγαίνω, στὴν δευτέρη Εὐχή: *Δόξα Σοι, Βασιλεῦ, Θεέ Παντοκράτορ... Τί ζητοῦμε σὲ αὐτή; Καὶ πάλι, τίποτε βιωτικὸ, παρὰ μόνο α) νὰ δεχθεῖ ὁ Κύριος τὴν Ψαλμωδία ἀπὸ τὰ χεῖλη μας [Δέξαι, Κύριε, καὶ τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου, ὡς τῶν Ἁγίων καὶ νοερῶν Σου δυ-*

⁸ Ἰωάν., ιζ' 6.

νάμεων] και β) να όμοιάσουμε τις φρόνιμες Παρθένες τής Παραβολής. Στο τί; "Όχι στην παρθενία, όχι στην σωματική και ψυχική σωφροσύνη, όχι στην έπαγρύπνηση, όχι στην προνοητικότητα εκείνων, αλλά, στο να προσφέρουμε την αίνεσή μας προς τον Κύριο με ταπεινώση και καθαρή καρδιά: [...και εύδόκησον έν καρδιά καθαρά και πνεύματι ταπεινώσεως, προσενεχθῆναι Σοι τήν έκ τών ρυπαρών χειλέων μου αίνεσιν. Όπως κάγω κοινωνός γένωμαι τών φρονίμων παρθένων...] Μήπως, τελικώς, τó έλαιον (τό λαδάκι) τών φρονίμων Παρθένων είναι -σύν τοίς άλλοις- ή «καθαρά και ταπεινή Ψαλμωδία»; Άν είναι έτσι, γιατί τήν άμελοῦμε τόσο; Πάντως, Ψαλμωδία με ταπεινώση και καθαρή καρδιά δέν έπιτυγχάνεται, νομίζω, άνευ τής έπιγνώσεως ένώπιον Ποίου ψάλλουμε.

Προϋπόθεση ια΄: 'Η δοξολόγηση του Κυρίου να είναι τó κύριο καθημερινό έργο του ανθρώπου, όχι πάρεργο

Άκόμη συγκλονιστικότερη είναι ή τρίτη Εύχή τής Πρωινής Προσευχής, *Σε εύλογοῦμεν, Υψιστε Θεέ και Κύριε του έλέους...*, τήν όποία εύρίσκουμε και στην Άκολουθία του Μεσονυκτικού. Θα ήταν δυνατόν, να μήν είναι συγκλονιστική, άφοῦ είναι ποιήμα του Μεγάλου Βασιλείου; Λοιπόν, έδω διαβάζουμε: *Εύχαριστοῦμέν Σοι, ότι ου συναπόλεσας ήμάς ταίς άνομίαις ήμῶν, άλλ' έφιλανθρωπέυσω συνήθως και... ήμάς ήγειρας είς τó δοξολογήσαι τó κράτος Σου.* Όπως ή πρώτη Εύχή, έτσι και ό Μέγας Βασίλειος άποφαίνεται, ότι σκοπός τής πρωινής μας έγέρσεως από τόν ύπνο είναι ή δοξολόγηση του Κυρίου -διά τής Ψαλμωδίας, φυσικά-, όπως διευκρινίζει άμέσως. Είναι έντυπωσιακή ή ταύτιση που υπάρχει στο ζήτημα αυτό μεταξύ τής άγιογραφικής και σύσσωμης σχεδόν τής πατερικής παραδόσεως. Θυμίζω, πάλι, τόν στίχο του Προοιμιακού Ψαλμού, *Έξελεύσεται άνθρωπος επί τó έργον αυτού και επί τήν εργασίαν αυτού έως έσπέρας.* Ποιό είναι, αλήθεια, αυτό τó «έργον» του ανθρώπου (σε Ένικό Άριθμό, όχι «*επί τά έργα αυτού και επί τās εργασίας αυτού*»), για τó όποιο ξυπνά τó πρωί και έξέρχεται στον βίο του, για να τó εργαστεί, άν όχι ή εύχαριστία, ή άνύμνηση, ή εύλόγηση, ή δοξολόγηση, ή έξομολόγηση (δηλαδή, ή έξομολογητική δοξολόγηση) και ή προσκύνηση του Όνόματος του Άγίου Τριαδικού Θεού και του Θεανθρώπου Ίησου Χριστού; Είναι ή άδιάλειπτος «*λόγω, έργω και διανοία*» Ψαλμωδία του Κυρίου και αυτή να είναι κύριο καθημερινό έργο του ανθρώπου, όχι πάρεργο. Θα μπορούσα να αναφέρω δεκάδες τοποθετήσεις Πατέρων επί του θέματος, αλλά δέν είναι του παρόντος.

Προϋποθέσεις ιβ΄ - ιγ΄: Να έπιζητείται πάντοτε ό φωτισμός του Κυρίου - Να αποβάλλεται ή ψυχική ραθυμία

Στή συνέχεια τής Εύχης ακολουθεί μία σειρά ίκετευτικῶν άναβαθμῶν, οι όποιοι εισάγονται με τήν φράση *Διό δυσωποῦμεν τήν άνείκαστόν Σου Άγαθότητα*, και ακολουθεί ένα λεκτικό crescendo αίτημάτων, όλα σχετικά με τήν ιερά Ψαλμωδία:

α) *Φώτισον ήμῶν τούς τής διανοίας όφθαλμούς.* Έπιζητείται πρωτίστως ό φωτισμός τών όφθαλμῶν τής διανοίας, όπως και στην πρώτη Εύχή.

β) *Και τόν νοῦν ήμῶν έκ του βαρέος ύπνου τής ραθυμίας άνάστησον.* Πώς να άποβῆ ή ήμέρα του ανθρώπου δοξολογική και έξομολογητική για τόν Κύριο, εάν ό άνθρωπος δέν έχει άποβάλει από τόν νοῦν του τó «μέγα δεινό», τήν ραθυμία; Η ραθυμία βαραίνει τούς όφθαλμούς, έκλύει τήν καρδιά, θολώνει τόν νοῦν, παραλύει τήν διάθεση, καλλιεργεί τήν άπογοήτευση, τήν άπόγνωση και τήν άπελπισία, άρπάζει τόν άνθρωπο από τόν χώρο τής Χάριτος και τόν αίχμαλωτίζει σε γῆ άλλοτρία. Όμως, *πώς άσφωμεν τήν ώδήν Κυρίου επί γῆς άλλοτρίας*, κατά τόν Ψαλμωδό; Μόνο θρῆνος συνάδει στην γῆ τής έξορίας, όχι μόνο στην όντολογική Βαβυλώνα, αλλά και στην πνευματική κατάσταση τής δουλείας, τής ψυχικής καταδουλώσεως από τόν έχθρό. Ό ύμνος, ή Ψαλμωδία, άπουσιάζει. Έπομένως, Θεός και άνθρωπος πρέπει να «*συνεργασθοῦν*» για να νικηθεί ή ψυχική ραθυμία· ό άνθρωπος θέλοντας και αγωνιζόμενος και ό Κύριος εύλογώντας, ένισχύοντας και έπιβραβεύοντας.

Προϋπόθεση ιδ΄: Να εύλογοῦνται τó στόμα, τά χείλη και τά λοιπά φωνητικά όργανα του πιστού, να καθαγιάζονται και να άφορίζονται μόνο για Έκείνον

γ) Έπόμενος άναβαθμός παρακλήσεως τό, *άνοιξον ήμῶν τó στόμα και πλήρωσον*

αὐτὸ τῆς Σῆς αἰνέσεως. Πᾶσα δωρεὰ «ἀνωθεν ἐστὶ καταβαίνουσα». Ἡ αἴνεσις τοῦ Κυρίου εἶναι ἀδύνατη, ἐὰν ὁ ἴδιος δὲν εὐλογῆσει τὴν πρόθεσή μας καί, ἂν δὲν εἶναι ἀδύνατη, πάντως, εἶναι ἀνευλόγητη, «κατὰ παραχώρησιν», ὄχι κατ' εὐδοκίαν Κυρίου. Τὸ στόμα, τὰ χεῖλη καὶ τὰ λοιπὰ φωνητικὰ ὄργανα τοῦ πιστοῦ, πρέπει νὰ εὐλογοῦνται, νὰ καθαγιαζοῦνται καὶ νὰ ἀφορίζονται γιὰ ἀποκλειστικὴ χρῆση μόνο γιὰ Ἐκεῖνον.

Προϋποθέσεις ιε' - ις': Τὸ «ἀπερισπάστως ψάλλειν» - Ἡ κατανόηση καὶ λογικὴ μετοχὴ στὰ ψαλλόμενα

δ) Ἄν, ὅμως, ὁ Κύριος «πληρώσει» τὸ στόμα μας μὲ τὴν αἴνεσή Του, τότε θὰ υνηθῶμεν ἀπερισπάστως ἄδειν τε καὶ ψάλλειν, καὶ ἐξομολογεῖσθαι τῷ ἐν πᾶσι καὶ ὑπὸ πάντων δοξαζομένῳ Θεῷ, τῷ Ἀνάρχῳ Πατρί, σὺν τῷ Μονογενεῖ Αὐτοῦ Υἱῷ καὶ τῷ Παναγίῳ καὶ Ἀγαθῷ καὶ Ζωοποιῷ Αὐτοῦ Πνεύματι... Τί ἔχουμε ἐδῶ; Δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀποβολὴ τῆς ραθυμίας. Ἀδιαπραγμάτευτη προϋπόθεση εἶναι καὶ τὸ «ἀπερισπάστως ἄδειν τε καὶ ψάλλειν, καὶ ἐξομολογεῖσθαι». Ἐὰν ἡ γλῶσσα ψάλλει ἢ στιχολογεῖ ἢ ἀναγινώσκει, ἀλλὰ ὁ νοῦς εὐρίσκεται περισπασμένος μακριὰ ἀπὸ τὴν προσευχητικὴ διαδικασία, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ συγκέντρωση, ἀποβολὴ τῶν λογισμῶν καὶ «πάσης βιωτικῆς μερίμνης», κυρίως κατανόηση καὶ λογικὴ μετοχὴ στὰ λεγόμενα καὶ ψαλλόμενα, τότε σὲ τί διαφέρουμε ἀπὸ τὸ «ἀλαλάζον κύμβαλον» καὶ τὸν «ἤχοῦντα χαλκόν»;

ε) Μία παρατήρηση· ἐδῶ χρησιμοποιοῦνται οἱ λέξεις «ἄδειν», «ψάλλειν» καὶ «ἐξομολογεῖσθαι». Πρόκειται γιὰ τρεῖς διαφορετικὲς λέξεις γιὰ τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἢ μήπως δὲν εἶναι ἔτσι; Σαφῶς, δὲν εἶναι ἔτσι. Τὸ «ἄδειν» ἀναφέρεται στὴν ἀνύμνηση τοῦ Θεοῦ μὲ ὕμνους καὶ πνευματικὲς Ὡδές, τὸ «ψάλλειν» στὴν αἴνεσή Του μὲ Ψαλμούς καὶ τὸ «ἐξομολογεῖσθαι» στὴν δοξολογήσῃ Του διὰ τῆς νοερᾶς προσευχητικῆς διαθέσεως, μέσω εὐχῶν, δεήσεων καὶ λοιπῶν ἀναγνωσμάτων. Ἔρχεται, λοιπόν, ἡ φράση αὐτὴ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου σὲ πλήρη συσχετισμὸ μὲ τὴν καινοδιαθηκικὴ παύλειο διατύπωση, Πληροῦσθε ἐν Πνεύματι, λαλοῦντες ἑαυτοῖς ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ἄδοντες καὶ ψάλλοντες τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ Κυρίῳ⁹.

Ἀλλὰ ἂς ἀφήσουμε τὴν Πρωινή Προσευχὴ καὶ ἂς δοῦμε ἄλλα ἱερὰ κείμενα. Εἶναι φανερό, ὅτι προσπαθῶ νὰ τεκμηριώσω τὰ λεγόμενά μου σὲ κείμενα ἀγίων Πατέρων, τὰ ὁποῖα ἡ λειτουργικὴ καὶ ὕμνογραφικὴ παράδοση ἔχει υιοθετήσῃ ἐδῶ καὶ αἰῶνες, χρησιμοποιώντας αὐτὰ ἀδιάκοπα στὸν νυχθήμερο, ἑβδομαδιαῖο καὶ ἐτήσιο ἑορτολογικὸ κύκλο:

Προϋπόθεση ιζ': Ὁ Χριστὸς προσφέρει τὴν ἐπίγνωση ὡς δωρεὰ ἀποκαλύψεως

Στὴν πολὺ γνωστὴ καὶ σχεδὸν σὲ ὅλες τὶς ἀκολουθίες λεγόμενῃ Εὐχῇ, Ὁ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ᾠρᾷ¹⁰, ἡ ἐπίγνωση εἶναι κορυφαῖο αἶτημα, μὲ τὸ ὁποῖο ὀλοκληρώνεται μίᾳ μακρᾷ σειρά αἰτημάτων. Γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἐπίγνώσεως «τῆς ἀπροσίτου δόξης» τοῦ Κυρίου ζητεῖται ἡ περιτείχιση τοῦ πιστοῦ, ἡ περιφρούρηση καὶ καθοδήγησή του, ἀπὸ ἀγίους Ἀγγέλους, αὐτὸ δὲ τὸ ζητούμενο, ἡ ἐπίγνωση, λαμβάνει τὴν ἴδια διαβάθμιση στὰ αἰτήματα μὲ «τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως»! Τείχισον ἡμᾶς ἀγίοις σου Ἀγγέλοις, ἵνα τῇ παρεμβολῇ αὐτῶν φρουρούμενοι καὶ ὀδηγούμενοι καταστήσωμεν εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀπροσίτου σου δόξης, ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Αὐτὸς δὲ στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ ἀπρόσιτος δόξα καὶ καλεῖται νὰ εὐδοκήσῃ στὴν ἐπίγνωση

⁹ Ἐφεσ., ε' 18β - 19, καὶ ἄλλοῦ.

¹⁰ Ὁλόκληρη ἡ Εὐχὴ ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ὁ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ᾠρᾷ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς προσκυνούμενος καὶ δοξαζόμενος Χριστὸς ὁ Θεός, ὁ μακρόθυμος, ὁ πολυέλεος, ὁ πολυεύσπλαγχνος, ὁ τοὺς δικαίους ἀγαπῶν καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐλεῶν, ὁ πάντας καλῶν πρὸς σωτηρίαν διὰ τῆς ἐπαγγελίας τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, αὐτὸς Κύριε, πρόσδεξαι καὶ ἡμῶν ἐν τῇ ᾠρᾷ ταύτῃ τὰς ἐντεύξεις καὶ ἴθνην τὴν ζωὴν ἡμῶν πρὸς τὰς ἐντολάς σου. Τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀγίασον, τὰ σώματα ἄγνισον, τοὺς λογισμοὺς διόρθωσον, τὰς ἐννοίας καθαρον καὶ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, κακῶν καὶ ὀδύνης. Τείχισον ἡμᾶς ἀγίοις σου Ἀγγέλοις, ἵνα τῇ παρεμβολῇ αὐτῶν φρουρούμενοι καὶ ὀδηγούμενοι καταστήσωμεν εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀπροσίτου σου δόξης, ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.»

αύτης από τους πιστούς, δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς προσκυνούμενον καὶ δοξαζόμενον Χριστὸν τὸν Θεόν, Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ προσφέρει τὴν ἐπίγνωση ὡς δωρεὰ ἀποκαλύψεώς Του.

Προϋπόθεση ιγ': Ἡ ἐπίγνωση τῆς Ἀληθείας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ

Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἀναλύσω, «*τί ἐστὶν ἀλήθεια*»· ὁ ἀνυπόμονος Πιλάτος -ἢ μᾶλλον ἀνάξιος, κατὰ τοὺς Πατέρας-, δὲν ἐστάθη νὰ λάβει τὴν ἀπάντηση ἀπὸ τὸν Κύριο, ποὺ θὰ τοῦ ἔλεγε, «*Ἐγὼ εἰμὶ ἡ Ἀλήθεια*». Στὴν Εὐχὴ τῆς Β' Στάσεως τοῦ ΙΗ' Καθίσματος τῆς Προηγουμένης, ὁ ἱερούργος μεταξὺ τῶν ἄλλων εὐχεται «*μυστικῶς*»: *Φώτισον τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν καρδιῶν ἡμῶν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς σῆς ἀληθείας*¹¹. Οὐδεὶς σώζεται, ἐὰν δὲν δεχθεῖ τὴν Ἀλήθεια, τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, σεσαρκωμένον - παθόντα - ταφέντα - ἀναστάντα καὶ ἀναληφθέντα ἐν σώματι. Ὅμοίως, καὶ ἡ ἀνύμνηση τοῦ Κυρίου ἀπὸ χεῖλη ποὺ δὲν ὁμολογοῦν ὀλοψύχως αὐτὴν τὴν Ἀλήθεια τοῦ σχεδίου τῆς Θεῆς Οἰκονομίας γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ κόσμου, «οὐ καλὴ». Ἐμπίπτει σὲ φαρισαϊκὴ ὑποκρισία καὶ κατακρίνεται αὐστηρὰ ἀπὸ τὸν Κύριο. Ἡ ἐπίγνωση τῆς Ἀληθείας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, λοιπόν, εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν ἱερὰ Ψαλμωδία, εἴτε αὐτὴ γίνεται «κατὰ μόνας», εἴτε ἀπὸ ἐπίσημο Ψάλτη στὶς Ἀκολουθίες τῆς κοινῆς Λατρείας.

Προϋπόθεση ιδ': Ἡ ἐπίγνωση τῆς Βασιλείας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ

Ἐνα ἀπὸ τὰ συχνότερα ἐφύμνια τῆς Ὁρθόδοξης ὑμνογραφίας εἶναι τὸ τοῦ εὐγνώμονος Ληστοῦ, *Μνήσθητί μου, Κύριε, ἐν τῇ Βασιλείᾳ Σου*. Ὡς γνωστόν, καὶ ὁ ἐκ δεξιῶν σταυρωθεὶς Ληστής ἀρχικῶς ἐξύβριζε καὶ «*ὠνείδιζε*» τὸν Κύριο, σύμφωνα μὲ τὸν Ματθαῖο¹². Τί ἦταν ἐκεῖνο ποὺ ἔκαμε τὸν πρῶτον ὑβριστὴ νὰ μεταστραφεῖ ξαφνικὰ καὶ νὰ κερδίσει σὲ μιὰ στιγμή τὸν Παράδεισο, βάζοντας «*κλεῖδα τὸ Μνήσθητί μου*»; Τὴν ἀπάντησιν μᾶς δίδει ὁ Χρυσόστομος Ἰωάννης στὴν Δ' Εὐχὴ τῆς Ἀκολουθίας τῆς Θεῆς Μεταλήψεως, ποίημα δικό του, βεβαίως. *Οὐδὲ Ληστὴν ἐπιγόντα τὴν Βασιλείαν Σου ἀπεδίωξας*, γράφει. Τί ἔκανε ὁ Ληστής, κατὰ τὸν Χρυσόστομο; «*Ἐπέγνων*», τὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἀπέκτησε, αἴφνης, ἐπίγνωση, ὅτι ὁ Συσταυρούμενός του εἶναι ὁ Βασιλεὺς καὶ Δημιουργὸς τῆς ὁρατῆς καὶ ἀοράτου Κτίσεως, ὁ Ὅποιος ἐπιστρέφει εἰς τὰ ἴδια, ἀπὸ ὅπου ποτὲ δὲν ἐχωρίσθη κατὰ τὴν ἐπίγειο βιωτὴ Του. Ἐκτοτε, ὅταν ἀμαρτωλὰ ἀνθρώπινα χεῖλη ψελίζουν τροπάρια Μακαρισμῶν, καθαίρονται καὶ λαμπρύνονται κάθε φορὰ ποὺ ψάλλουν τὸ, *Μνήσθητί μου, Κύριε, ἐν τῇ Βασιλείᾳ Σου*. Ἄν ὁ Ληστής σώθηκε μὲ ἓνα μόνο «*Μνήσθητι*», πόση ἀναψυχὴ μᾶς ἐπιφυλάσσουν οἱ πολλοὶ καὶ ἐπάλληλοι Μακαρισμοὶ τῶν ἱερῶν μας Ἀκολουθιῶν;

Προϋπόθεση κ': Ἡ σύνεση ἀποτελεῖ προϋπόθεση τῆς Ψαλμωδίας

Ἐνα ἀρκετὰ γνωστὸ Προσόμοιο¹³ τροπάριο, Θεοτοκίον Κάθισμα, θὰ εἶναι ὁ ἐπόμενος ὁδηγός μας στὴν ἀναζήτησιν τῶν προϋποθέσεων τῆς ἱερᾶς Ψαλμωδίας: Τὸ ἐπέσημανα στὰ Μεσῶδια Καθίσματα τοῦ Ὁρθρου τῆς Δ' Κυριακῆς τῶν Νηστειῶν, ὅμως, εἶναι βέβαιο, ὅτι ἀπαντᾷ ὡς Θεοτοκίον Κάθισμα καὶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις:

*Ὁ ἐπὶ θρόνου Χερουβὶμ καθεζόμενος,
καὶ ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς ἀυλιζόμενος,
ὡς ἐπὶ θρόνου κάθηται ἀγίου αὐτοῦ, Δέσποινα, ἐν κόλποις Σου, σαρκικῶς ὁ Θεὸς γάρ,
οὕτω βασιλεύσας τε, ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη,
(ἐδῶ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει...) καὶ συνετῶς νῦν ψάλλομεν Αὐτῷ...*

¹¹ Ὁλόκληρη ἡ Εὐχὴ: «*Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ Σου ἐλέγξης ἡμᾶς, μηδὲ τῇ ὀργῇ Σου παιδεύσης ἡμᾶς· ἀλλὰ ποίησον μεθ' ἡμῶν κατὰ τὴν ἐπιείκειάν Σου, ἰατρὲ καὶ θεραπευτὰ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ὁδηγῶν ἡμᾶς ἐπὶ λιμένα θελήματός Σου. Φώτισον τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν καρδιῶν ἡμῶν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς σῆς ἀληθείας. Καὶ δώρησαι ἡμῖν τὸ λοιπὸν τῆς παρουσίας ἡμέρας εἰρηνικὸν καὶ ἀναμάρτητον, καὶ πάντα τὸν χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν· πρεσβεῖαις τῆς Ἁγίας Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων Σου. Ἀμήν.*»

¹² Ματθ. κζ', 44: *Τὸ δ' αὐτὸ καὶ οἱ ληστὰι οἱ συσταυρωθέντες σὺν Αὐτῷ ὠνείδιζον Αὐτόν.*

¹³ Εἰς τὸ, Ὁ ὑψωθείς ἐν τῷ Σταυρῷ ἐκουσίως..., τοῦ συντόμου εἰρμολογικοῦ Δ' ἤχου.

Τί έχουμε στο τροπάριο αυτό; Μία όμολογία πίστεως περί τοῦ, Ποῖος εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Εἶναι α) Ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖο εἶδαν οἱ Προφῆται τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης «ἐπὶ θρόνου Χερουβὶμ καθεζόμενον», β) Ἐκεῖνος, ὁ Ἰδιος, τὸν ὁποῖον εἶδαν οἱ Ἅγιοι Ἀποστολοὶ καὶ οἱ Μάρτυρες τῆς πίστεως στὰ ὁράματά τους «ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς ἀυλιζόμενον», μετὰ τὴν Ἀνάληψή Του στὴν Βασιλεία Του, γ) Ἐκεῖνος, ὁ Ἰδιος, τὸν ὁποῖον δέχθηκε σαρκικῶς ἡ Θεοτόκος στοὺς κόλπους Της, δ) Ἐκεῖνος, ὁ Ἰδιος, ὁ ὁποῖος, παρότι εἶναι ὁ ἀναμενόμενος Μεσσίας τῶν Ἑβραίων, βασιλεύσει -βασιλεύει- ἐπὶ πάντα τὰ Ἔθνη. Ἐ, λοιπόν, ἔπειτα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὁμολογία πίστεως, ἔπειτα ἀπὸ αὐτὴν τὴν σαφέστατη δογματικὴ διατύπωση, ἐπακολουθεῖ ἡ ἀνύμνηση Ἐκείνου, καὶ ἡ Ψαλμωδία αὐτὴ πρὸς τὸ πρόσωπό Του εἶναι «συνετή»: *Συνετῶς νῦν ψάλλομεν Αὐτῶ...*, λέγει ὁ ποιητής. Ψαλμωδία μετὰ συνέσεως... Μία σύνεση ἡ ὁποία εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς γνώσεως τοῦ, Ποῖος εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Σύνεσις καρπὸς βαθιᾶς ἐπιγνώσεως. Ἄρα, καὶ ἡ σύνεση ἀποτελεῖ προϋπόθεση τῆς Ψαλμωδίας.

2. Προϋποθέσεις γιὰ τὴν συμμετοχὴ στὴν Ψαλμωδία τῆς κοινῆς Λατρείας: Ἐὰν ἡ «κατὰ μόνας» Ψαλμωδία ἔχει ἀνάγκη τόσων προϋποθέσεων, εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀπροϋπόθετες ἡ βιωματικὴ (συμ-)μετοχὴ στὴν Ψαλμωδία ἢ ἔστω ἡ ἀπλὴ (πάντως, βιωματικὴ) ἀκρόαση αὐτῆς κατὰ τὴν διάρκεια τῆς κοινῆς Λατρείας τῆς ἐκκλησιαστικῆς Κοινότητος στὸν Ναό; Ὁχι, δὲν εἶναι ἀπροϋπόθετη ἡ συμμετοχὴ.

Στὴν ἐργασία μου, *Οἱ θεολογικὲς διδασκαλίαι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, περὶ Ψαλμωδίας, ὅπως ἀποτυπώνονται στὴν συγγραφὴ αὐτοῦ, «Κλίμαξ τῶν Ἀρετῶν»*, ἡ ὁποία ἐκδόθηκε, ἤδη, στὰ Πρακτικὰ τοῦ Προηγούμενου Συνεδρίου τοῦ Τομέα, μαζί μὲ ὅσα ἄλλα σπουδαῖα καὶ ψυχωφελῆ περὶ Ψαλμωδίας περισυνελέγησαν ἀπὸ τὸ ἔργο τῆς «Κλίμακος», ἐπεσημάνθησαν καὶ οἱ σοφὲς διδαχὲς τοῦ ὁσίου, γιὰ τὸ ποιὲς εἶναι οἱ προϋποθέσεις γιὰ τὴν συμμετοχὴ στὴν ἱερὰ Ψαλμωδία, γιὰ νὰ ἀνέλθῃ κανεὶς στὸ ἱερὸ Ἀναλογεῖο νὰ ψάλει, εἴτε ὡς «διορισμένος» -καθὼς λέγεται- Ἱεροψάλτης, εἴτε ὡς βοηθός. Ἐπιπλέον, ὁ ἱερὸς Πατὴρ θέτει προϋποθέσεις ἀκόμη καὶ γιὰ τὴν ἀπλὴ ἀκρόαση τῆς Ψαλμωδίας ἀπὸ τὴ θέση τοῦ ἐκκλησιάσματος, οἱ δὲ παρατηρήσεις του εἶναι συγκλονιστικὲς, ὅπως ὅλο τὸ βιβλίον, ἄλλωστε. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ παραπέμψω κάθε ἐνδιαφερόμενο στὴ μελέτη μου αὐτὴ (εὐρίσκεται ἤδη ἀναρτημένη καὶ ἐλεύθερη στὴν ἰστοσελίδα τοῦ Τομέα Ψαλτικῆς)¹⁴.

Προϋποθέσεις κα' - κυ': Ἐκκλησιολογικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀνάληψη Ἱεροψαλτικοῦ διακονήματος

Βεβαίως, ὑπάρχουν ἀνυπέρθετες Ἐκκλησιολογικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀνάληψη Ἱεροψαλτικοῦ διακονήματος. Θεμελιώδης ἐκκλησιολογικὴ προϋπόθεση εἶναι (κβ') ἡ ἔγκριση τοῦ οἰκείου Ἀρχιερέως, ὅχι μόνον ὡς εὐλογία, ὡς εὐχή, ἀλλὰ, πρωτίστως καὶ κυρίως, ὡς λατρευτικὴ καὶ τελετουργικὴ ἐπισφράγιση διὰ τῆς Χειροθεσίας Ἱεροψάλτου ἢ Ἀναγνώστου ἢ ἄλλου ψαλτικοῦ διακονήματος (π.χ. Κανονάρχου). Αὐτὴ θὰ βασιστεῖ σὲ μία ἄλλη προϋπόθεση, (κα') τὴν συμμαρτυρία τοῦ Πνευματικοῦ τοῦ ὑποψηφίου Ἱεροψάλτου, καὶ (κυ') θὰ ἐπικυρωθεῖ ἀπὸ τὸ Σῶμα τῆς τοπικῆς λατρευτικῆς Κοινότητος μὲ τὴν ἀναφώνηση «Ἄξιος».

Προϋποθέσεις κδ' - λδ': Πνευματικὲς καὶ Ἠθικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀνάληψη Ἱεροψαλτικοῦ διακονήματος

Τὰ τρία αὐτά, ἡ συμμαρτυρία, ἡ Χειροθεσία καὶ ἡ ἐπικύρωση, μὲ αὐτὴν τὴν χρονικὴ σειρά, ἐγγυῶνται τὴν ὑπαρξὴ ὅλων τῶν λοιπῶν Πνευματικῶν καὶ Ἠθικῶν προϋποθέσεων γιὰ τὴν ἀνάληψη Ἱεροψαλτικοῦ διακονήματος. Ποιὲς εἶναι αὐτές; Ἐπιγραμματικῶς, μόνον, θὰ μεταφέρω τί ὀρίζεται στὴν «Κλίμακα»:

Πρῶτα, πρέπει κανεὶς (κδ') νὰ ἀναλογίζεσαι ἐνώπιον Τίνος εὐρίσκεται, νὰ ἔχει ἐπίγνωση ὅτι ἴσταται πρὸ τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ νὰ αἰσθάνεται τὴν μικρότητά του ἔναντι τοῦ μεγαλείου τῆς ἀπέραντης ἀγάπης, μακροθυμίας καὶ συγκαταβάσεως τοῦ Θεοῦ,

¹⁴ Πρακτικὰ τοῦ 2^{ου} Διεθνoῦς Μουσικολογικοῦ καὶ Διεπιστημονικοῦ Συνεδρίου τοῦ Τομέα Ψαλτικῆς Τέχνης καὶ Μουσικολογίας τῆς Ἀκαδημίας Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου, σελ. 25 - 68.

γράφει ὁ Ἰωάννης. Ἀμέσως, (κε΄) νὰ ἀποβάλλει τὴν ἀκηδία, (κς΄) νὰ περιβάλεται τὴν προθυμία, (κζ΄) γιὰ νὰ πολεμᾷ τὶς αἰχμαλωσίες καὶ τοὺς ρεμβασμοὺς τοῦ νοῦ κατὰ τὴν Ψαλμωδία.

Προηγουμένως, ὅμως, ὀφείλει νὰ ἔχει διασφαλίσει μία ἄλλη προϋπόθεση. Πρέπει (κη΄) νὰ ἔχει φυλάξει σωματικὴ ἀγνεία καὶ σωφροσύνη καί, μάλιστα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀγνότητα τοῦ σώματος, (κθ΄) νὰ ἐξασφαλίζει τὴν ἀγνότητα καὶ τῶν λογισμῶν του.

Ἡ διαδικασία τῆς καθάρσεως τῶν λογισμῶν περνᾷ μέσα ἀπὸ (λ΄) τὴν κάθαρση τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὰ δύο πάθη τῆς φιλοκοσμίας καὶ τῆς φιληδονίας, τὰ ὁποῖα εἶναι γεννεσιουργὰ τῶν ἄλλων παθῶν, καθιστοῦν δὲ ἀδύνατη τὴν καθαρὰ προσευχή, ὡς ἐκ τούτου, καὶ τὴν καθαρὰ Ψαλμωδία. Ἐπιπλέον, (λα΄) ὁ νοῦς πρέπει νὰ καθαρθεῖ ἀπὸ μέριμνες καὶ σκέψεις, (λβ΄) τὸ δὲ σῶμα θὰ πρέπει νὰ πάψει νὰ ἀποτελεῖ γήινο βᾶρος (ἐργαζόμενο τὶς ἡδονές) καὶ νὰ ἀποβαίνει σὲ τροχοπέδη στὸ νὰ πετάξει ὁ νοῦς στὰ θεία νοήματα. [*Ἀναστάς ἐκ φιλοκοσμίας καὶ φιληδονίας, ἀπόρριψε φροντίδας· ἀπόδυσαι ἐννοίας· ἀπάρνησαι σῶμα· οὐδὲν γὰρ ἕτερόν ἐστι προσευχή, εἰ μὴ κόσμος ὄρατοῦ καὶ ἀοράτου ἄλλοτρίωσις.*] Ὅταν συντρέξουν οἱ ἀνωτέρω προϋποθέσεις, τότε (λγ΄) θερμαίνεται ὁ νοῦς καὶ σταδιακῶς δίνεται ὅλο-ένα μὲ περισσότερη ἔνταση στὴν ὑμνωδία, σὰν ἓνα δυνατὸ καὶ ἀκατανίκητο ἄλογο, πού ὅσο τρέχει τόσο καλπάζει, ἐνῶ ὅσο θερμαίνεται ὁ νοῦς στὴν Ψαλμωδία τόσο (λδ΄) θερμαίνεται καὶ ἡ καρδιά. Ἔτσι, ἡ φιλόθεος ψυχὴ ἐπιζητεῖ μὲ λαχτάρια τὴν προσευχὴ καὶ τὴν Ψαλμωδία.¹⁵

¹⁵ Πρὸς διευκόλυνση τῶν ἀναγνωστῶν καὶ γιὰ τὴν αὐτοδυναμία τῆς μελέτης, ἄς μοῦ συγχωρεθεῖ, νὰ μεταφέρω ἐδῶ ὅλο τὸ παράθεμα ἀπὸ τὰ Πρακτικὰ τοῦ 2ου ΔΜΔΣ, σελ. 31 - 35. «Α. Προϋποθέσεις συμμετοχῆς στὴν Ψαλμωδία. Εἶναι δεδομένο, ὅτι γιὰ νὰ προχωρήσει κανεὶς στὴν Ἱερὰ Ψαλμωδία καὶ αὐτὴ νὰ εἶναι καθαρὰ καὶ ὠφέλιμος, ὀφείλει νὰ ἔχει ἐξασφαλίσει ὀρισμένες προϋποθέσεις. Θὰ περιμενε κανεὶς οἱ προϋποθέσεις αὐτὲς νὰ εἶναι ἡ καλλιφωνία, οἱ θεωρητικὲς καὶ πρακτικὲς σπουδὲς στὴν μουσικὴ, ἡ ἀπόκτηση τῶν κατάλληλων τεχνικῶν κ.τ.δ., ὅμως, ὁ Ἰωάννης δὲν κάνει πουθενὰ λόγο γι' αὐτά· οὔτε μία φορά. Φαίνεται νὰ μὴν τὸν ἐνδιαφέρει διόλου ἡ εὐφωνία καὶ ἡ μουσικὴ κατάρτιση. Προϋποθέσεις τῆς Ψαλμωδίας θέτει ὅμοιες μὲ τῆς προσευχῆς. Ἄλλωστε, θεωρεῖ δεδομένο ὅτι ἡ Ψαλμωδία εἶναι προσευχή· ἓνα ἀπὸ τὰ εἶδη προσευχῆς. Γράφει γι' αὐτό: *Ὁ Θεῶ παρίστασθαι λογιζόμενος, ἐν αἰσθήσει καρδίας, ἐν προσευχῇ στύλος ἀκίνητος εὐρεθήσεται, ὑπ' οὐδενὸς τῶν προειρημένων ἐμπαίζόμενος.* [Ἐκεῖνος πού ἀναλογίζεται ὅτι προσευχόμενος ἵσταται ἐνώπιόν του Θεοῦ καὶ τὸ αἰσθάνεται αὐτὸ στὴν καρδιά του, θὰ εἶναι στύλος ἀκλόνητος καὶ δὲν θὰ ἐμπαίζεται ἀπὸ κανένα δαίμονα. *Ἀναβαθμὸς ΙΗ΄ 4 (4) Περὶ ὕπνου καὶ προσευχῆς, καὶ τῆς ἐν συνοδίᾳ ψαλμωδίας καὶ περὶ τῆς ψαλμωδίας εἰς συνοδίαν μοναχῶν.*] Ἄρα, μία καὶ θεμελιώδης προϋπόθεση γιὰ τὴν εὐάρεστη στὸ Θεὸ Ψαλμωδία εἶναι ἡ ἐπίγνωση ὅτι ὁ πιστὸς εὐρίσκεται ἐνώπιος ἐνώπιω μὲ τὸν Πανάγιο Τριαδικὸ Θεό. Ἐὰν συνειδητοποιήσει αὐτό, θὰ συναισθανθεῖ τὴν μικρότητά του, ἀλλὰ καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς ἀπέραντης ἀγάπης, μακροθυμίας καὶ συγκαταβάσεως τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ πλάσμα του. Δὲν μπορεῖ τότε νὰ ἀπευθύνεται στὸν Κύριο μὲ ἔπαρση, θράσος καὶ ξηπασία.

Βέβαια, ἀναγνωρίζει ὁ ἱερὸς συγγραφέας τῆς «Κλίμακος» ὅτι τὴν κατὰ μόναν Ψαλμωδία τὴν πολεμεῖ ἡ ἀκηδία, ἐνῶ τὴν συμμετοχὴ σὲ ὁμαδικὴ Ψαλμωδία τὴν βοηθᾷ ἡ προθυμία: *Τῇ μὲν μετὰ πλήθους ψαλμωδία, αἰχμαλωσίαι καὶ ρεμβασμοὶ παρέπονται· τῇ δὲ ἰδιαζούσῃ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ τῇ μὲν ἀκηδία πολεμεῖ, τῇ δὲ προθυμία συνεργεῖ.* [Στὴν Ψαλμωδία πού γίνεται μὲ πολλοὺς ἀκολουθοῦν αἰχμαλωσίες καὶ ρεμβασμοί. Στὴν κατὰ μόναν ὅμως προσευχὴ δὲν παρατηροῦνται αὐτά. *Ἀναβαθμὸς ΚΗ΄ 35 (37) Περὶ προσευχῆς.*] Ἐχοντας, λοιπόν, ἐπίγνωση τῆς θέσεώς του, ὁ πιστὸς πρέπει νὰ προσδράμει στὴν προσευχητικὴ Ψαλμωδία μὲ προθυμία. Αὐτὴ, ὀφείλει ὁ ἴδιος νὰ τὴν καλλιεργεῖ, ἡ δὲ προθυμία, μὲ τὴ σειρά της, θὰ προστρέχει ὡς ἀρωγὸς του καὶ συμπαραστάτης του στὶς δύσκολες στιγμὲς τῆς ραθυμίας καὶ τῶν ποικίλων πειρασμῶν.

Στὸν περὶ ἀγνείας ἀναβαθμὸ, δηλώνεται μία ἀκόμη προϋπόθεση γιὰ τὴν Ψαλμωδία, τῆς ἀγνότητος. Βεβαίως, εἶναι δεδομένο στὴν Ἐκκλησία ὅτι «δὲν εἶναι καλὸς ὁ αἶνος στὰ χεῖλη τοῦ ἁμαρτωλοῦ». Ὅμως, ὁ Ἰωάννης προχωρᾷ περισσότερο, θεωρώντας ὅτι προϋπόθεση γιὰ τὴν Ψαλμωδία εἶναι ὄχι μόνον ἡ ἀγνότητα τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγνότητα καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν λογισμῶν. *Σκοπεῖτωσαν τοῖνυν, καὶ πάση σπουδῇ τὸν προειρημένον ὄφιν τῆς ἐαυτῶν καρδίας διὰ ταπεινοφροσύνης πολλῆς νεκρῶσαντες ἀποπεμπέσθωσαν, ὅπως τούτου ἀπαλλοτριωθέντες, δυνήσωνται ἴσως ποτε καὶ οὗτοι τοὺς δερματίνους χιτῶνας ἐκδύσασθαι, καὶ τὸν ἐπινίκιον τῆς ἀγνείας, εἰς ποτε τὰ ἀγνὰ νήπια, ὕμνον τῷ Κυρίῳ ᾄσαι·*» [Ἄς προσέξουν λοιπόν καὶ ἀφοῦ νεκρῶσουν αὐτὸν τὸν ὄφι μὲ πολλὴ ταπεινοφροσύνη, ἄς τὸν ἐκδιώξουν ἀπὸ τὴν καρδιά τους. Ἔτσι, ἐὰν ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ αὐτὸν (τὸν λογισμό) θὰ μπορέσουν ἴσως κάποια φορὰ καὶ αὐτοὶ νὰ ἐκδυθοῦν τοὺς δερματίνους χιτῶνας καὶ νὰ ψάλουν πρὸς τὸν Κύριον τὸν ἐπινίκιο ὕμνο τῆς ἀγνείας, ὅπως κάποτε τὰ ἀγνὰ νήπια. *Ἀναβαθμὸς ΙΕ΄ 79β (76γ) Περὶ ἀγνείας.*]

Γ'. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΓΝΩΣΕΩΣ

Καλά κι εύλογημένα τὰ ἀνωτέρω, ἀλλὰ πῶς κατακτᾶται ἡ ἀρετὴ τῆς Ἐπίγνωσης;

Προϋπόθεση λε΄: Νὰ ἔχουμε ἐπίγνωση, ὅτι προϋποτίθενται προϋποθέσεις, προκειμένου νὰ ψάλλουμε...

Στὸ ἐρώτημα αὐτῆς τῆς ἐνότητος, θὰ προσθέσω, ἀσχολίαστη, μίᾳ ἀκόμη προϋπόθεσιν. Βασικὴ προϋπόθεση γιὰ νὰ ψάλλουμε μὲ ἐπίγνωση εἶναι, νὰ ἔχουμε ἐπίγνωση, ὅτι προϋποτίθενται προϋποθέσεις, προκειμένου νὰ ψάλλουμε...

Προϋπόθεση λς΄: Ἡ μόνη ἐπίγνωση ποὺ μποροῦμε νὰ ἔχουμε εἶναι, τὸ νὰ ἀναγνωρίζουμε τὴν ἄγνοιά μας

Φυσικά, ὁ κατάλογος τῶν προϋποθέσεων μπορεῖ νὰ μακρύνει πολὺ, ἴσως ἀπεριόριστα. Θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ἐπικαλεστεῖ ἀμέτρητα παραθέματα ἱερῶν κειμένων, ἀνακαλύπτοντας ἐντυπωσιακότερες τοποθετήσεις τῶν ἱερῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν ἐπὶ τοῦ θέματος. Ὅμως, ἀφ' ἐνός, ὁ χρόνος ἐδῶ δὲν ἐπαρκεῖ γιὰ κάτι τέτοιο, ἀφ' ἑτέρου, φοβοῦμαι μήπως ἀρχίσουμε νὰ ἀπογοητευόμαστε καὶ ἀναρωτηθοῦμε, ἐὰν εἶναι ἔτσι, «τίς δύναται ψάλλειν» (κατὰ τό, *τίς δύναται σωθῆναι*). Ἡ ἀπάντηση, ὅμως, θὰ εἶναι καὶ στὴ δική μας περίπτωσις ἢ αὐτῇ: *Τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις δυνατὰ παρὰ τῷ Θεῷ ἐστίν*¹⁶. Ἐμεῖς θὰ

Πολὺ ἐνδιαφέρον ἔχει ἓνα σχετικὸ περιστατικὸ, τὸ ὁποῖο ἀφηγεῖται ὁ ἱερὸς συγγραφεὺς. Γράφει: *Τινὰ τῶν ἀδελφῶν ὁρῶν σὺν αἰσθήσει καρδίας πλέω τῶν πολλῶν ἐν τῇ ψαλμωδίᾳ περιστάμενον· καὶ μάλιστα ἐν τῇ πρωτολογίᾳ τῶν ὕμνων πρὸς τινὰ τοῖς ἑαυτοῦ ἦθεσι, καὶ τῷ προσώπῳ διαλεγόμενον, ἠρώτων τοῦ ἦθους τοῦ μακαρίου τὴν ἔννοιαν μαθεῖν. Ὁ δὲ γνοὺς ἵνα μὴ κρύπτειν ὠφελῆσαι, φησί: Τοὺς λογισμοὺς μου, πάτερ Ἰωάννη, καὶ τὸν νοῦν σὺν τῇ ψυχῇ εἴωθα ἐκ προουμιῶν ἐπισυνάγειν, καὶ συγκαλῶν κράζειν τούτοις: Δεῦτε, προσκυνήσωμεν, καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ Χριστῷ βασιλεῖ καὶ Θεῷ ἡμῶν. [Ἄλλη φορὰ βλέπω ἓνα ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς νὰ παρακολουθεῖ τὴν ψαλμωδίαν μὲ πραγματικὴ συναίσθησις περισσώτερη ἀπὸ κάθε ἄλλον. Μάλιστα στὴν ἀρχὴ τῶν Ἀκολουθιῶν ἔδειχνε ἀπὸ τίς κινήσεις καὶ τὸ ὕφος τοῦ προσώπου του ὅτι συζητοῦσε μὲ κάποιον. Ἐζήτησα λοιπὸν ἀπὸ τὸν μακάριο νὰ μοῦ ἐξηγήσῃ αὐτὴν τὴν στάσι. Καὶ ἐκεῖνος πρὸς ἐμὲ συνήθιζε νὰ ἀποκρῦπτεν κάτι ποὺ θὰ ὠφελοῦσε, μοῦ ἀπήντησε: «Ἐχω τὴν συνήθειαν, πάτερ Ἰωάννη, νὰ συμμαζεύω στὴν ἀρχὴ τῆς Ἀκολουθίας τοὺς λογισμοὺς, τὸν νοῦν καὶ ὅλο τὸν ψυχικὸ μου κόσμον. Καὶ μόλις τοὺς συγκαλέσω, τοὺς φωνάζω: "Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν Χριστῷ τῷ βασιλεῖ καὶ Θεῷ ἡμῶν."» Ἀναβαθμὸς Δ΄ 42 (32γ) Περὶ υπακοῆς.]* Αὐτὴ ἡ διαδικασία τῆς καθάρσεως τῶν λογισμῶν περνᾷ μέσα ἀπὸ τὴν κάθαρσιν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὰ δύο γεννεσιουργὰ πάθη τῆς φιλοκοσμίας καὶ τῆς φιληδονίας, οἱ ὁποῖες καθιστοῦν ἀδύνατη τὴν καθαρὰ προσευχή, ὡς ἐκ τούτου καὶ τὴν καθαρὰ Ψαλμωδίαν. Ἐπιπλέον, ὁ νοῦς πρέπει νὰ καθαρθεῖ ἀπὸ μέριμνας καὶ σκέψεις, τὸ δὲ σῶμα θὰ πρέπει νὰ πάψῃ νὰ ἀποτελεῖ γήινο βᾶρος καὶ τροχοπέδη στὸ νὰ πετάξῃ ὁ νοῦς στὰ θεία νοήματα: *Ἀναστὰς ἐκ φιλοκοσμίας καὶ φιληδονίας, ἀπόρριψε φροντίδας· ἀπόδουσαι ἐννοίας· ἀπαρνήσαι σῶμα· οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἐστὶ προσευχή, εἰ μὴ κόσμος ὁρατοῦ καὶ ἀοράτου ἀλλοτριώσις. [Ἀφοῦ ἐγεγερθῆς ἀπὸ τὴν φιλοκοσμίαν καὶ τὴν φιληδονίαν, πέταξε ἀπὸ πάνω σου τίς μέριμνας, βγάλε ἀπὸ πάνω σου τίς σκέψεις, ἀπαρνήσου τὸ σῶμα, (καὶ τότε προσευχήσου / ψάλε). Διότι ἡ προσευχὴ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἀποξένωσις ἀπὸ ὅλον τὸν ὁρατὸν καὶ ἀόρατον κόσμον. Ἀναβαθμὸς ΚΗ΄ 27 (28) Περὶ προσευχῆς.]* Ὅταν συντρέξουν οἱ ἀνωτέρω προϋποθέσεις, τότε θερμαίνεται ὁ νοῦς καὶ δίνεται ὁλοένα μὲ περισσώτερη ἔντασις στὴν ὕμνωδιαν, σὰν ἓνα δυνατὸν καὶ ἀκατανίκητον ἄλογο: *Ἴππος μὲν δόκιμος κατὰ πρόσβασιν [πρόβασιν] διαθερμαίνεσθαι, καὶ τῷ δρόμῳ προστιθέναι πέφυκε· δρόμον δὲ νοῶ, ὕμνωδιαν· ἵππον δὲ τὸν ἀνδρεῖον νοῦν· πόρρωθεν ὁ τοιοῦτος ὄσφραίνεται πολέμου, καὶ προπαρασκευασθεὶς μένει λοιπὸν εἰς ἅπαν ἀνίκητος. [Ὁ ἱκανὸς ἵππος συνήθως, καθὼς ἀρχίζει νὰ τρέχῃ, θερμαίνεται καὶ προχωρώντας αὐξάνει τὴν ταχύτητα τοῦ δρόμου του. Ὡς δρόμον ἐννοῶ τὴν ὕμνωδιαν καὶ ὡς ἵππον τὸν ἀνδρεῖον νοῦν, ὁ ὁποῖος «πόρρωθεν ὄσφραίνεται πολέμου» (Ἰωβ λθ΄ 25) καὶ προετοιμάζεται γιὰ τὴν μάχην καὶ πάντοτε δεικνύεται ἀνίκητος. Ἀναβαθμὸς ΚΗ΄ 50 (49) Περὶ προσευχῆς.]* Ὅσο δὲ θερμαίνεται ὁ νοῦς στὴν Ψαλμωδίαν, τόσο θερμαίνεται καὶ ἡ καρδιά. Ἔτσι, ἡ φιλόθεος ψυχὴ ἐπιζητεῖ μὲ λαχτᾶρα τὴν προσευχὴν. Κατὰ τὸν Ἰωάννην: *Μοναχὸς φιλόθεος σάλπιγγος προσευχῆς σημαίνουσι λέγει· Εὐγε, εὐγε! Ὁ δὲ ράθυμος λέγει· Οἴμοι, οἴμοι!* [Ὁ φιλόθεος μοναχός, ὅταν σημαίνῃ ἢ σάλπιγγα τῆς προσευχῆς, ἀναφωνεῖ: Εὐγε! εὐγε! ἐνῶ ὁ ράθυμος ὀδύρεται: Ἀλλοίμονο! Ἀλλοίμονο! Ἀναβαθμὸς ΙΘ΄ 6 (4β) Περὶ ἀγρυπνίας.]

¹⁶ Λουκ. ιη΄, 17.

έπιζητούμε να ψάλλουμε με επίγνωση, ὁ δὲ Κύριος θὰ φωτίζει καὶ θὰ ἀναπληροῖ τὶς ἀδυναμίες μας. Τελικῶς, ἡ μόνη ἐπίγνωση τὴν ὁποία μποροῦμε νὰ ἔχουμε εἶναι, τὸ νὰ ἀναγνωρίζουμε τὴν ἄγνοιά μας.

Δ'. ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ - Η ΑΠΟΥΣΙΑ ΕΠΙΓΝΩΣΕΩΣ

Γνωρίζω ὅτι μακρηγόρησα -ἔχω ἐπίγνωση ὅτι μακρηγόρησα-, ἀλλὰ ἡ Κεντρικὴ Ὁμιλία τοῦ 3^{ου} Συνεδρίου τοῦ Τομέα Ψαλτικῆς ὀφείλει νὰ δώσει τὸ ἐπιστημονικὸ στίγμα τοῦ Συνεδρίου. Αὐτὸ τὸ λέγω, ὄχι δικαιολογούμενος, ἀλλὰ γιὰ ὅσους ἀπὸ τὸ ἀγαπητὸ ἀκροατήριό αὐτῆς τῆς ἐπισήμου τελετῆς ἐνάρξεως, ἴσως δὲν εἶναι μνημένοι στὶς διαδικασίες καὶ τοὺς ρυθμοὺς τῶν εἰδικῶν ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων.

Ἄντὶ Ἐπιλόγου, θὰ κλείσω σύντομα μὲ τὴν τέταρτη ἐνότητα τῆς Ὁμιλίας μου, ἡ ὁποία ἀφορᾷ τὴν ἀπουσία ἐπιγνώσεως κατὰ τὴν Ψαλμωδία καὶ τὶς συνέπειές της. Δὲν ἔχω τὸν χρόνο νὰ μπῶ σὲ εἰδικές λεπτομέρειες ἢ πατερικούς σχολιασμοὺς ἐπ' αὐτοῦ. Εἶναι, ἄλλωστε, σαφές, ὅτι ἡ ἀπουσία ὄλων ὧν ἔχουν ἀναφερθεῖ παραπάνω γεννᾷ τὸ ἀντίθετο τῆς ἐπιγνώσεως, τὴν «ἀγνωσία». Πόσο τραγικὴ εἶναι αὐτή, δὲν θὰ τὸ πῶ ἐγώ:

α) Ἄς θυμηθοῦμε τὸν Κύριο, πῶς ἐπεπληξε τοὺς δύο, καθ' ὁδὸν πρὸς τὴν Ἐμμαούς, μὲ τὸ, *Ἦ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐλάλησαν οἱ Προφῆται!*¹⁷ Ἄρα, ἡ ἀπουσία ἐπιγνώσεως εἶναι ἀ-νοησία.

β) Ἄς ἀκούσουμε, ὅμως, καὶ τὸν Παῦλο νὰ ἐπιτιμᾷ τοὺς Γαλάτας: *Ἦ ἀνόητοι Γαλάται, τίς ὑμᾶς ἐβάσκανε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι; ... Οὕτως ἀνόητοί ἐστε;*¹⁸ Ἄρα, καὶ ἡ ἀγνωσία ἀπὸ ἀπειθεία εἶναι ἀ-νοησία.

γ) Ἄς ἀκούσουμε, πάλι, τὸν Κύριο, νὰ ἐπιτιμᾷ τοὺς ὑλιστὲς Σαδδουκαίους, ἀποκρινόμενος στὸ ὑποκριτικὸ ἐρώτημά τους περὶ ἐπιγαμβρεύσεων στὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, μὲ τὸ, *πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μὴδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ!*¹⁹ - Ἄρα, ἡ ἀγνωσία εἶναι πλάνη καὶ ξέρουμε καλὰ πόσο βαρὺ πρᾶγμα εἶναι ἡ πλάνη στὸ χῶρο τῆς Ἐκκλησίας. Ὁδηγεῖ μαθηματικῶς στὴν ἀπώλεια...

δ) Καὶ ἓνα τελευταῖο· ἐξίσου κακὸ καὶ τοῦτο. Ἡ ἀπουσία ἐπιγνώσεως καταστρέφει, καταργεῖ τὸν καλὸν ζῆλον καὶ τὸν μεταβάλλει σὲ ὀλέθριο, μισαλλόδοξο, ἐωσφορικό. Μαρτυρεῖ γιὰ τοὺς συμπατριῶτες τοῦ Ἰσραηλῆτες αὐτὸς ὁ Παῦλος: *Μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς ὅτι ζῆλον Θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν!*²⁰

Ἄς τὰ μεταφέρουμε αὐτὰ στὴν Ψαλτικὴ Τέχνη: Ἄγνοια, ἀγνωσία, ἀ-νοησία (μὴ κατανόηση, δηλαδή), πλάνη καὶ ζῆλος «οὐ κατ' ἐπίγνωσιν», μισαλλοδοξία καὶ ἐωσφορικὴ οἴηση, εἶναι τὰ ὀλέθρια συστατικὰ τῆς ἀπώλειας τῆς ἐπιγνώσεως, διότι ἡ ἐπίγνωση εἶναι προῖον Ἁγιοπνευματικοῦ Φωτισμοῦ καὶ Δωρεᾶς.

Σᾶς εὐχαριστῶ γιὰ τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν προσοχή σας.

Καλὸ μας συνέδριο.

Κ.Χ.Κ. - Βόλος, 30 Μαΐου 2018

Βιογραφικό: Ο Κωνσταντῖνος Καραγκούνης, τοῦ Χαριλάου καὶ τῆς Ελένης, γεννήθηκε στὴν Ανακασιά Βόλου τὴν 8η Ἰουλίου 1965. Εγκύκλιες σπουδὲς ολοκλήρωσε στὸ Ἐκκλησιαστικὸ Λύκειο Βόλου. Τὸ 1983 εἰσήχθη στὴ Θεολογικὴ Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ἀπεφοίτησε δὲ τὸ 1987. Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ διδάχθηκε ἀπὸ τοὺς καθηγητὲς - Πρωτοψάλτες Ἰωάννη Σχώρη καὶ Εμμανουὴλ Χατζημάρκο (Βόλος), Χρῦσανθο Θεοδοσόπουλο, Χαρίλαο Ταλιαδῶρο καὶ Περικλὴ Μαυρουδῆ (Θεσ-

¹⁷ Λουκ. κδ', 25.

¹⁸ Γαλάτ. γ', 1, 3.

¹⁹ Ματθ. κβ', 29.

²⁰ Ρωμ. ι', 2.

σαλονίκη), Σπυρίδωνα Περιστέρα και Λάζαρο Κουζινόπουλο (Ωδείο Αθηνών). Διετέλεσε μέλος του Χορού Ψαλτών «Οι Μαΐστορες της Ψαλτικής Τέχνης» με Χοράρχη τον Γρ. Θ. Στάθη. Ελληνική Παραδοσιακή και Αραβοπερσική Μουσική και το μουσικό όργανο Κανονάκι διδάχθηκε από τον μικρασιάτη μουσικό Παναγιώτη Αχειλά (Βόλος) και τους Πέτρο Ταμπούρη, Ανιές Αγκοπιάν. Το 1998 διορίστηκε ως Θεολόγος εκπαιδευτικός στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, ενώ την περίοδο 1998-2006 υπηρέτησε ως αποσπασμένος Καθηγητής Εκκλησιαστικής Μουσικής στο Μουσικό Σχολείο Βόλου. Το 2000 αναγορεύθηκε Διδάκτωρ Βυζαντινής Μουσικολογίας της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών με επιβλέποντα τον Γρηγόριο Θ. Στάθη. [Διατριβή: «Η Παράδοση και Εξήγηση του Μέλους των Χερουβικών της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μελοποιίας»]. Διετέλεσε συνεργάτης (Π.Δ. 407) του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Α.Π.Θ. (2004-2006) και Υπεύθυνος Πολιτιστικών Θεμάτων της ΔΔΕ Μαγνησίας (2006-2011). Τον Ιούλιο του 2010 εξελέγη ομόφωνα Επίκουρος Καθηγητής «Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής» της Ανωτάτης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας Αθηνών, όπου διορίστηκε από 19ης Φεβρουαρίου 2013 και μονιμοποιήθηκε την 21η Φεβρουαρίου 2017. Σήμερα είναι Αναπληρωτής Καθηγητής της ανωτέρω Σχολής, με το αυτό γνωστικό αντικείμενο. Έχει πλούσιο συγγραφικό και εκδοτικό έργο, ενώ έχει λάβει μέρος ως εισηγητής και ως μέλος Επιστημονικών και Οργανωτικών Επιτροπών σε πολλά και έγκυρα επιστημονικά συνέδρια στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Τον Αύγουστο του 2013 ίδρυσε τον Τομέα Ψαλτικής Τέχνης και Μουσικολογίας της Ακαδημίας Θεολογικών Σπουδών Βόλου, του οποίου είναι Διευθυντής. Από τις λοιπές του δραστηριότητες, αξίζει να σημειωθεί ότι το 1992 ίδρυσε το Σύλλογο «Έρευνας, Διάσωσης, Ριζικής Αποκατάστασης της Μουσικής των Ελλήνων (Ε.Δ.Ρ.Α.Μ.Ε.) Παν. Αχειλάς». Υπηρετεί επί 36 έτη ως Πρωτοψάλτης και Χοράρχης σε διάφορους Ναούς των Ιερών Μητροπόλεων Δημητριάδος και Λαρίσης. Έχει εκλεγεί επί 4 θητείες Μέλος του Δ.Σ. του Συνδέσμου Ιεροψαλτών Βόλου, και το 2010 εξελέγη Γενικός Γραμματέας της Ομοσπονδίας Συνδέσμων Ιεροψαλτών Ελλάδος. Τέλος, διετέλεσε επί 5 θητείες Τακτικό (και 5 Αναπληρωματικό) Μέλος του Δ.Σ. του Ιδρύματος Βυζαντινής Μουσικολογίας της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος.